
Projev rektora UK prof. Václava Hampla 17.11. 2010

Dobrý večer, vážené dámy a pánové,

Srdečně vás všechny vítám na tomto našem tradičním univerzitním slavnostním setkání při příležitosti jednašedesátého výročí studentské revolty proti nastupující totalitě a následného nacistického zásahu proti českému studentstvu a českým vysokým školám. Postoje našich studentů oslovily světovou veřejnost do té míry, že ještě v první polovině druhé světové války byl 17. listopad prohlášen Mezinárodním dnem studentstva. A studenti tomuto svátku nemohli udělat větší čest, než když téhož dne o půlstoletí později zažehli řetězovou rekcí, která další totalitu – tentokrát komunistickou – svrhla. Ty dva dějinné mezníky vyznačují symbolický počátek a symbolický konec „temných let“ našeho národa, vyznačují velmi těžké a namnoze traumatické období dějin naší alma mater. Obrácíme-li se k nim, musíme vzpomenout na stovky obětí z řad našich učitelů i studentů, kteří zahynuli v lágrech a na popravištích především nacistického, ale také komunistického režimu nebo kteří padli na frontách II. světové války v řadách exilových armád, do kterých statečně odešli dobrovolně a často navzdory velkým obtížím a nebezpečí. Musíme vzpomenout na ty studenty, učitele i absolventy naší university, kteří museli z rasových i politických důvodů emigrovat a jejichž intelektuální potenciál nemohl pomoci rozvoji a zrání české společnosti a naší university – nebo tak mohl učinit jen nepřímo nebo se zpožděním, nejednou desítek let. Měli bychom si připomenout i ty mladé a nadané lidi, kteří v těžkých desetiletích nacismu a komunismu nesměli studovat nebo přinejmenším jim nebylo umožněno studovat ty prestižní obory, které jim byly blízké, pro něž měli největší nadání a motivaci. I o ty nás všechny, naši společnost a zejména naši universitu okradla ona temná desetiletí. Měli bychom ale vzpomenout i všech těch, kdo přes tyto těžkosti nevzdali své úsilí a za nejednou velmi svízelných podmínek dokázali udržovat kontinuitu studia, výuky a vědecké práce: hovořím o tajných přednáškách v lágrech, věznicích a později v tajných kroužcích a podzemní universitě předlistopadového období, o českých studentech, kteří za války i v poválečných desetiletích dostudovávali na zahraničních svobodných universitách, o vědcích, kteří se dokázali akademicky uplatnit v emigraci – a kteří nezanevřeli na svoji vlast a vykonali mnohé pro to, aby se nám po revoluci roku 1989 velmi rychle podařil nový start a plynulé začlenění do mezinárodní komunity vědců.

17. listopad roku 1989 nám dal svobodu a umožnil, abychom tuto svobodu kultivovali ve formě racionálně institučně zbudované a právně zakotvené akademické samosprávy a autonomie. Po létech nesvobody jsme se po 17. listopadu 1989 opět stali obcí těch, kdo studují a kdo vyučují, těch, kdo se na svobodně akademické půdě scházejí k řešení vědeckých problémů a k diskutování závažných společenských otázek.

Otevřela se nám vynikající příležitost oživit universitu jako dělné, mezinárodní a svobodné společenství lidí zaujatých vědou a její rolí ve společnosti. Universita Karlova těchto příležitostí za uplynulé dvě dekády hodně využila. Vytvořili jsme kvalitní a produktivní síť partnerství, která obepíná celou zeměkouli. Z instituce nahlížené významnými světovými univerzitami zpočátku s opatrností až nedůvěrou jsme se již v průběhu 90. let a o to více dnes stali tak vyhledávaným partnerem, že si své protějšky pečlivě vybíráme s ohledem na jejich prestiž a vědecký a studijní přínos spolupráce. UK je dnes universitou s jednou z největších akademických mobilit mezi evropskými i světovými universitami.

Vzhledem k tomu, že dnes má plný smysl pracovat, podáváme také nesrovnatelné větší a lepší výkony než dříve: za oněch 21 porevolučních let se zhruba zesedminásobila vědecká publikační aktivita pracovníků UK. Z akademické instituce s tak malou vědeckou publikační produkcí, že by se bývala ani neobjevila v hledáčku světových rankingů (kdyby tehdy existovaly) jsme se dnes v rodině světových vysokých škol propracovali mezi 1.5% výkonnostně nejlepších. Nejde jen o znásobení a zefektivnění našeho výzkumného úsilí a o schopnost uplatnit naše výsledky na světovém fóru. Prosadili jsme se i jako relevantní partner institucí, které mají vědeckou práci za svůj jediný a dostačující úkol. V 50. letech panovala sovětským modelem zaštitěná představa, že výzkum patří akademii věd a universita pouze pedagogicky zprostředkovává jeho výsledky. Toto bolševické vyhnání vědy z univerzity je dávnou minulostí. Dnes máme prakticky stejně rozsáhlou a mezinárodně úspěšnou vědeckou publikační produkci jako souhrn ústavů AV, a to – mimochodem - při stejném počtu akademických pracovníků.

Nezapomínáme přitom, že spolu s výzkumem je naším zásadním a nenahraditelným posláním příprava mladé vědecké nebo širší akademické generace, výchova špičkových expertů, které potřebuje společnost, reagující na ne právě malé výzvy globalisace. UK se otevřela studentům a celé české společnosti: Ve srovnání s rokem 1989 máme dvojnásobek studentů. V nabídce výuky máme širokou paletu oborů, učíme skoro všechno kromě striktně technických oborů. S předstihem a s daleko menšími problémy než jaké jsou diagnostikovány ve většině západoevropských zemí, jsme se zapojili do boloňského procesu. Opět na rozdíl od řady universit zemí se snadněji nedávno minulostí se můžeme pochlubit minimální nezaměstnaností našich absolventů, a to i v evropském a světovém měřítku.

Ohlížíme –li se na těch 21 porevolučních let, můžeme s hrstí říci, že závazek a odpovědnost vůči české i evropské společnosti, kterou UK přijala spolu s porevolučním ohromným rozšířením horizontu své akademické svobody a autonomie, byla vrchovatě naplňována, že se tato důvěra českého státu a veřejnosti ve vitalitu a kreativitu nejstarší středoevropské university nebyla zklamána.

Zkusme se proto dnes na chvíli společně zasnít a představit si, kde můžeme stát za další dvě dekády, jestliže nepolevíme z nároků na naši výkonnost, kompetenci a kritičnost.

Pokud budeme své schopnosti, talent a nadšení svobodně a autonomně rozvíjet nejméně stejně energicky, jako tomu bylo dosud, pokud udržíme atraktivnost UK pro mladou generaci a dokážeme průběžně omlazovat náš vědecký i učitelský potenciál aniž bychom ztráceli moudrost a nadhled generace našich doyenů, bude vysoce pravděpodobně pokračovat i dosavadní nárůst vědecké produkce UK. Myslím, že máme reálnou šanci se v řadě oborů hodně přiblížit i tak prestižním institucím, jako jsou kupříkladu university v Oxforde či Cambridge.

Dnes vytváříme – s vědomím, že to není jednoduché přesně změřit - ročně přibližně 40% toho, co vykazuje Oxford. Před 20 lety, na začátku našeho svobodného nadechnutí, to bylo míň než 10%. Průměrná publikační aktivita akademického pracovníka u nás ovšem zatím ještě pokulhává za těmito evropsky čelnými universitami, nejsme tedy na žádném nepřekročitelném maximu. O stabilisaci a další rozvoj směrem k akcentování kvality naší práce, tak, aby docházela uznání světové komunity vědců, je třeba aktivně pečovat. To platí o to víc, že stávající hodnotící a motivační mechanismy státního hodnocení a financování vědy mohou v některých oborech (a to zvl. v humanitních a společenských vědách) motivovat spíše k preferenci množství produkce nad její kvalitou. Tomu je nutné čelit etablováním mezinárodních standardů úplně všude na naší univerzitě.

V budoucnosti, o které uvažuji, bude na UK přibývat pracovišť, která nejen že budou vysílat své studenty, zvláště doktorské, a akademické pracovníky na partnerské zahraniční univerzity, ale která se stanou magnetem pro stáze nadaných mladých akademiků z ciziny. Tvrdě úsporné programy řady západních zemí k nám možná přivánu vlnu zájemců o finančně dostupné a přece kvalitní studium. Snažme se, abychom si z nich mohli vybírat a vychovávat partnery s velkou budoucností. Využijme problémů dnešní doby pro posílení posic naší university.

Vědeckou kapacitu UK dále posílí vyřešení problematiky univerzitních nemocnic a prohloubení již dnes těsných vztahů s kvalitními pracovišti ústavů AV. Kombinací těchto faktorů a proaktivních cílených kroků se naše univerzita v budoucnu stane domovem i několika světově nejprestižnějších vědců - od takových, kteří figurují v databázi nejvíce citovaných vědců až po držitele Fieldsovy medaile či Nobelovy ceny. Nejprve budeme tyto vědecké a učitelské osobnosti získávat odjinud, posléze si k těmto nejvyšším metám své osobnosti sami dovedme.

UK bude v budoucnu jednou z nejvýznamnějších doktorských škol střední Evropy - vědecký výkon sem bude přitahovat nejlepší doktorandy nejen z ČR, ale mezinárodně. A naši nadaní a schopní doktorandi zase budou magnetem pro zajímavé akademické pracovníky - opět mezinárodně. Vnitřní prostředí UK tak získá v příštích letech ještě více mezinárodní charakter. Řada doktorských programů se čím dál více bude etablovat jako společné školy s prestižními evropskými a snad i mimoevropskými univerzitami.

Jako škola bude UK blízké budoucnosti velmi výběrová, zaměřená dominantně na pokročilé stupně studia pevně ukotvené v kreativní a vysoce expertní vědecké a odborné činnosti společných učitelско-studentských týmů. UK pak bude ještě více než dnes známa jako místo přípravy vyspělých, samostatných, odpovědných a flexibilních osobností. Učitelé mohou doktorandskou generaci motivovat k maximalizaci jejího potenciálu především, ne-li výhradně svým vlastním příkladem, inspirativností a vysokými odbornými nároky, kladenými na studenty i sebe sama. To nelze uskutečnit v masové podobě výuky. Poměr počtu studentů k AP bude tedy v budoucnu takový, aby individuální a partnerský přístup učitelů k pokročilým studentům byl nejen možný, ale i běžný. Když už tu sním s otevřenými očima, mohu snad vyslovit i přesvědčení, že v této UK budoucnosti se dnešní tíživé prostorové problémy stanou definitivně minulostí.

Jaké jsou podmínky pro to, aby se toto všechno stalo realitou? Nutným základem je podpora společnosti. Pojdme ji pro to zkusit nadchnout. S tím souvisí - a je nepostradatelná - i vyšší finanční dotace pro akademickou vědu. Ta musí odpovídat výkonu a standardně vysoké kvalitě ve všech oborech. Bezprecedentní snížení už tak v mezinárodním srovnání velmi nízkých veřejných výdajů na vysoké školy, obsažené v nyní projednávaném návrhu státního rozpočtu na příští rok, rozhodně není cestou k naznačeným ambiciózním cílům.

Obdobně nepostradatelná bude pro UK i průběžně modernisovaná infrastruktura našich pracovišť. A nakonec, ovšem vlastně jako obecnou podmínku a předpoklad pro budoucí úspěch UK, musím jmenovat udržení a kultivaci naší akademické autonomie - a naše moudré a odpovědné zacházení s ní.

Možná některé z těchto mých představ znějí někomu z vás příliš optimisticky a snad až nereálně. Ale jsem přesvědčen, že naše země a naše budoucnost v globálně extrémně kompetitivním světě něco takového potřebuje. A také si moc dobře pamatuji svůj deprezivní pocit z let předcházejících 17. listopadu 1989, když se mi zdálo, že svobodná, mezinárodně bohatě kooperující a vědecky i studijně věhlasná univerzita, tak, jak ji máme dnes, je nerealistickou utopií. Neuměl jsem si představit, že by mohla nastat tak nádherná doba, jakou v tomto smyslu dnes žijeme. Ale – stalo se, dokázali jsme to. A tak i do nadcházejících let a dekad nám může být inspirací a motivačí ona památná a moudrá výzva, která před 21 lety pohnula dějinami: „kdy, když ne teď, kdo, když ne my!“

Dámy a pánové, děkuji vám moc za pozornost a za to, že jste na naši oslavu 17. listopadu přišli.